

RAPPORT FRÅN FINLAND

På senhösten 1977 påträffades i Ekenäs skärgård invid Esselholm ett fartygsvrak, vilket enligt de fyra sportdykare som gjort upptäckten verkade vara av gammalt datum.

Dykarna hade bärgat ett par lerkrukor och en Bartmann-kanna.

Fyndet väckte ett sådant intresse att sjöhistoriska byråns representanter några dagar senare anlände till fyndplatsen.

Vid den första dykningen påträffades ett svårt skadat fartygsvrak på ett djup av 11-17 m med akterpartiet mot land. Förstävben och den långa, spjutformade galjonen befann sig i gott skick, likaså ankarspelet.

Fartyget var rätt väl bevarat från fören till ungefär halva längden. Inom detta parti påträffades flera lerkrukor, stekpannor och bartmannkrus. Dessutom hittades i vraket en med sand fylld järngryta och delar av en bronsgryta.

Ett intressant arbete påbörjades för att identifiera fartyget.

Redan från början stod det klart att det var fråga om ett gammalt vrak, antagligen från 1500-talet.

Fartygstypen var svår att fastställa på grund av vrakets dåliga skick och någon förebild har än i dag inte kunnat påträffas.

Varken fartygets nationalitet eller varifrån det kommit verkade klart.

Ett indicium - fastän svagt - var den med sand fyllda järngrytan och framförallt dess innehåll, vilket enligt en geologisk undersökning inte härstammade från Östersjöområdet. Den närmaste förekomsten av denna sandtyp låg på västkusten av Jylland i Danmark eller längre söderut. Då lerkärlen vid undersökningarna började peka på Holland och en del föremålstyper ombord dessutom var identiska med det holländska Watership-skeppets, var det uppenbart att det åter var frågan om ett holländskt fartyg.

Följande sommar, 1978, inriktades undersökningarna på det bättre bevarade förpartiet. Avsikten var att suga bort det rätt tunna dylagret från området där mellanväggen till fartygets kök antogs ligga. Detta på grund av att köksdelen synbarligen var det enda ställe på fartyget som kunde rekonstrueras tillräckligt tillförlitligt utan förebild.

Under pumpningsarbetet påträffades ytterligare lerkärl, dels inne i skrovet, dels utanför detsamma. Antalet påträffade lerbakstämplingar, sammanlagt 32, av anledning förmöda att åtminstone en del av föremålen tillhörde fartygets last, eftersom vraken i allmänhet innehåller rätt sparsamt med bruksföremål av lera. Dessutom har antagligen en del av lasten bärgats efter haveriet, emedan akterpartiet legat synligt.

Undersökningen av Esselholmsvraket kan i stort sett anses slutförd.

Om en förebild däremot skulle dyka upp kan situationen snabbt förändras.

Ett speciellt problem måste också nämnas, eftersom det gjorts sig påminnt redan tidigare i likaledriga fartyg. Ombord på fartyget hittades nämligen glaserade kakel av samma typ som Metskärsvraket vid Hitis från slutet av 1500-talet.

Detta kakel saknade emellertid det mönster med fartygsmotiv som hittades i köket på det s k spannmålsskeppet, utanför Hangö, från medlet av 1600-talet. Kakelplattorna var sammanlagt 36-39, inräknat söndriga och skärvor till dem. I närheten av kaklen påträffades vidare en stenplatta, som botten till eidstaden.

Vid en jämförelse mellan kaklen ombord på Watership-fartyget och Esselholmsvrakets kunde genast konstateras att de var identiska, liksom f ö även stenplattan.

Fartyget kunde således dateras till slutet av 1500-talet.

Inom Bottenviken kan även nämnas enstaka fynd, av vilka de mest intressanta är två kanonrör av brons. De bär den ryska texten: "gjutna av mästern Semjon Leontjev i Nevjans, Ural, år 1704."

Fyndet gjordes av dykarklubben Scuba från Närpes och kanonerna står nu utställda i kommunalhusets aula i Närpes, Österbotten. Fynden torde kunna sät-

tas i förbindelse med en i Närpes bevarad folksägen, enligt vilken en rysk flotteskader, som under Stora Ofreden (1714-21) var på återfärd efter en härjningsräd till Umeå, delvis gick under just in närheten av den plats där kanonrören påträffades.

Några vrakdelar hittades ej, men det är möjligt att ett av fartygen gått på just här och då lämpat överbord kanonerna för att gå flott. Teorin stärks av ett fynd i närheten av ankare och andra vapen än kanoner.

Ur Risto Halmes föredrag till Bottnisk Kontakt I i Örnsköldsvik 1982.

